

Tre mindefester for Hans Tausen i Birkende: 1894, 1944 og 1994

Af *Inge Fink*

På Tave Bondes ager ved Birkende by – sådan indledte Ingemann sin sang om Hans Tausen for ca. 150 år siden. Sange fra dengang er noget andet end de er nu – Ingemann skrev 30 vers – ikke alle lige gode eller lige historisk korrekte, men han kunne lide at fortælle. De to første og de fire sidste vers har overlevet og findes stadig i Højskolesangbogen. I Birkende har man altid gjort meget ud af Hans Tausen, og der er holdt fest for ham 3 gange inden for 100 år.

Festen i 1894

Første gang, der blev holdt fest, var i 1894, hvor 400-året for hans fødsel skulle fejres. Forberedelserne hertil havde da allerede længe stået på. I foråret 1893 samledes en kreds af byens borgere for at planlægge en indsamling, der skulle gøre det muligt at rejse et mindesmærke over Hans Tausen i Birkende. En landsindsamling var eneste mulighed for at få skaffet de nødvendige midler, og ved opfordring til alle landets lærere og præster om at støtte indsamlingen lykkedes det at skaffe 4.684,98 kr. Dette beløb skulle dække monumentet og indkøb af pladsen, det skulle stå på. Denne skulle indhegnes, beplantes og forsynes med flagstang, bænke og låger.

Desuden skulle der holdes en indvielsesfest. Nu viste det sig, hvor stor en interesse der havde været for projektet, idet der strømmede folk til fra nær og fjern. De kritiske røster, der havde lydt om det vanvittige i at tro, at et mindesmærke kunne rejses så afsides et sted som i Birkende, blev nu grundigt gjort til skamme. Højskolebladet ofrede 3 sider på indvielsesfest og referat af talerne, og der blev nævnt, at henved 3 tusinde mennesker var kommet til byen i dagens anledning.

Stenen, der er knap 4 m høj, er udført af billedhugger Axel Hansen. Han har valgt bornholmsk granit og glatte sandstensbånd til arbejdet. Desuden er der en bronzemedaljon, der viser Hans Tausen som biskop. I de glatte flader er der inskriptioner. Øverst Hans Tausens motto: »I morgen skal min retfærdighed svare for mig«. I det følgende bånd: »Hans Tausen, Guds ords prædiker, født i Birkende 1494, biskop i Ribe, død 1561.« Lidt længere nede er brugt nogle linjer fra Ingemanns sang: »Ret aldrig hans navn skal i danske hjerter dø, så længe der ringer

en klokke over ø«. På bagsiden er der også en inskription, som de færreste vel kommer om og ser. Her står 4 bynavne: Wittenberg, Viborg, København, Ribe. Rejst ved bidrag fra hele landet.

Stenen blev afsløret den 7. sept. 1894. Dagen er tilfældig valgt, ingen kender nemlig Hans Tausens fødselsdag. Der blev holdt taler af biskop Stein og sognepræst Strøm. Hovedtalen stod dr.theol. Holger Rørdam for, og senere overtog professor Fr. Nielsen talerstolen og holdt sit foredrag. Det har været svært at høre og se noget for langt den største del af forsamlingen. Højskolebladet skriver, at det trods det mindre heldige vejr var en taknemlig og lyttende tilhørerskare, der fik et minde for livet den eftermiddag.

Efter at alle regninger var betalt, var der 654 kr tilbage. Dette beløb blev hensat til en fond, der skulle sikre, at monument og anlæg kunne vedligeholdes i årene fremover. Der blev nedsat et udvalg, der havde sognepræsten som født formand og førstelæreren samt en af byens borgere som medlemmer. Dette udvalg havde ansvaret for støtten, og hvert år d. 7.sept. blev der nedlagt en krans i overværelse af skolebørnene, fortalt lidt om Hans Tausen og sunget »På Tave Bondes ager«.

Festen i 1944

I 450-året for Hans Tausens fødsel blev der holdt fest for anden gang. Det var et af de mørkeste krigsår, og måske netop derfor havde man behov for at samles for at fejre en dansk reformator. Sognepræst Jens Lind Thomsen var kommet til sognet i 1941, og med ham i spidsen startede forberedelserne. På grund af krigstiden med forbud og restriktioner var der mange vanskeligheder, der skulle overvindes, og mange ansøgninger, der skulle sendes. Fest blev der, men ganske vist ikke efter den model, man først havde opstillet.

Dagen skulle starte med en festgudstjeneste, og derfor blev datoen rykket til d. 3. sept., søndagen før stenens 50-årsdag. Ved gudstjenesten skulle biskop Øllgaard prædike og stiftets præster gå i procession. Dernæst skulle der opføres et friluftsspil, der skulle skildre Hans Tausens liv. Efter kransenedlægning ved stenen skulle festen slutte i forsamlingshuset. Pastor Rald skrev et skuespil i 3 akter, instruktøren blev bestilt og rollerne fordelt. Men pludselig blev det hele aflyst, idet de tyske myndigheder forbød, at stykket blev opført. Fyens Stiftstidende måtte i en notits af 1. sept. meddele, at det planlagte friluftsspil var udsat indtil videre. Det eneste sted, hvor stykket kom til at figurere, var i regnskabet, idet der var et forfatterhonorar på 65 kr. Det må have været bittert for de involverede parter, at dette punkt måtte tages af programmet.

Til festgudstjenesten kom der mange flere, end Birkende Kirke

kunne rumme, men det havde man taget højde for, idet der var lejet højtalere, så folk udenfor kunne følge med i gudstjenesten. Biskop Øllgaard ankom til kirken, og sammen med stiftamtmand Neumann anførte han processionen, som politimesteren, sognefogeden og 11 præster deltog i.

Efter gudstjenesten gik hele forsamlingen den korte strækning til mindestøtten, hvor sognefogeden mindedes byens store søn, og en rød-hvid krans blev nedlagt. Derefter talte sognepræst J.Lind Thomsen om Hans Tausen som den danske Morten Luther og om den store betydning, hans virke fik for kirkelivet i Danmark.

Ved den efterfølgende fest i forsamlingshuset blev der også brug for højtaleranlægget, så alle kunne høre foredraget af professor Hal Koch og et lokalt islæt af kandidat Lassen, Selleberg. Der er ingen tvivl om, at deltagerne fik fuld valuta for den krone, de havde givet for at være med.

Festen i 1994

Da 500-året nærmede sig, måtte der igen nedsættes et udvalg til at forberede en festligholdelse af Hans Tausens fødselsdag. I mellemtiden var vedligeholdelsen af støtte og anlæg overgået til menighedsrådet, og det oprindelige Hans Tausen-udvalg var opløst. På dette tidspunkt var Birkende skole truet af lukning, så alle gode kræfter blev samlet i en stor indsats, der skulle vise, hvad man kunne i Birkende.

Planer blev lagt – nye kom til – andre forkastet, men der blev lagt op til en stor fest. Aktivitetsforeningen i Birkende lagde ud med en række foredrag, der skulle belyse personen Hans Tausen og hans tid. Andre foreninger havde også travlt. Først og fremmest skulle der skaffes penge. Da man ikke kunne sætte en landsindsamling i gang, måtte man i stedet søge midler hos forskellige fonde, og det lykkedes at skaffe et betydeligt beløb. Ud over en festligholdelse af selve dagen ville man forsøge at lave et egnsspil med Hans Tausen som hovedfigur, og endvidere havde man en ide om, at der skulle være et festskrift. Det sidste blev overladt til tidligere lærer i Birkende, Inge Fink, men egnsspillet kunne man ikke klare lokalt. Derfor henvendte man sig til journalist Sv.Erik Sørensen, Fyens Stiftstidende, som gik i gang med opgaven, og med skuespiller Kjeld Høegh, Odense, som instruktør kunne man gå i gang med den store opgave det var at samle 75 personer, heraf halvdelen børn, sy dragter til dem, øve med dem og samle det til en helhed – et middelalderspil om Hans Tausen, som skulle foregå i Birkende kirke, samtidig med middelalderoptrin på pladsen uden for kirken.

Stykkets 1. akt viser et møde mellem dronning Christine og den 12-årige Hans Tausen i Birkende Kirke. Rollen som Hans Tausen spillede skiftevis af 2 drenge fra Birkende, og denne akt slutter med, at

En del af de medvirkende i Hans Tausen-spillet 1994, fotograferet i Birkende kirke, hvor stykket opførtes i ugen forud for mindefesten den 12. juni. Yderst til venstre ses Kjeld Høegh, der spillede Hans Tausen som voksen.

dronning Christine tager Hans Tausen med til Odense, hvor han kommer i latinsko­le.

Anden akt foregår i Viborg, hvor Hans Tausen er prædikant og kommer i heftig strid med den katolske kirkes gejstlige, men hvor borgerne slutter op om ham og gennemtvinger, at han får en kirke at prædike i. Den voksne Hans Tausen spilles af Kjeld Høegh.

I sidste akt er vi kommet til København, hvor Hans Tausen på Herredagen efter kongens død bliver anklaget for kætteri. Stykkets egentlige tyngdepunkt er diskussionen mellem Hans Tausen og hans anklager Poul Helgesen. Her kommer Hans Tausens oprør mod den katolske kirke og hans lutherske synspunkter for alvor frem, og også her er det borgerne, denne gang i København, der forhindrer, at han dømmes som kætter. Herved bliver han i stand til at fortsætte sit arbejde som luthersk prædikant, og da den nye konge Christian III kommer til magten, er Hans Tausen en af nøglefigurerne ved reformationens gennemførelse.

I ugen op til selve festdagen blev der spillet 6 gange for fulde huse i Birkende kirke, mens 2 forestillinger var henlagt til Thomas Kingos kirke i Odense.

Efter festgudstjenesten samledes man ved mindestøtten, hvor der blev talt og nedlagt krans.

Sidste opførelse var søndag d. 12. juli kl. 10, hvorefter kirken blev gjort klar til festgudstjeneste kl. 14. Her prædikede biskop Vincent Lind over dagens tekst, hvor Jesus siger: »Den, der ikke bærer sit kors og går i mit spor, kan ikke være min discipel.« – »Man kan ikke løbe fra sig selv«, udtalte biskoppen og fortsatte: »Det er såmænd nok ellers det, der dybest set er på færde, når vi render efter signalerne eller parolerne, hvad enten det blot er moden, vi render efter, eller det er idolet eller idéen. Det handler ikke så meget om, hvad vi render efter, som hvad vi render fra«. Med relation til dagens hovedperson lød det: »Hvorfor rendte folk efter Hans Tausen? Dagens mand i Viborg og København og Odense med? De rendte fra sig selv. Det gør vi i alle revolutioner og reformer. Og da er det det karakteristiske for Hans Tausen, det hvori hans virke får karakter, at han er virkelighedstro. Vi skal lægge mærke til det, når vi nu om lidt synger hans salme »Forgæves er vor kraft og kunst, hvis Gud dem ej betrygger«, om hvad vi vinder ved at rende i vore egne drømme og ikke går i Guds ord, ikke går i hans spor, som fører os til virkeligheden«.

Efter gudstjenesten gik biskoppen sammen med stiftamtmanden, den tidligere biskop K.C. Holm, provst Jørgen Larsen og 14 præster i procession til mindestøtten. Her talte først kirkeværge Rasmus Peder

Pedersen om Hans Tausen og Birkende. Byens ældste indbygger, Gudrun Larsen, som bor lige over for støtten, lagde med hjælp af de 2 Hans Tausen-drenge en krans ved støtten, og fra den norske venskabsby Forsand blev der overbragt en hilsen og nedlagt en krans.

Dernæst gik turen til forsamlingshuset, hvor kaffebordene stod dækket, og talerstolen var parat. Her bød sognepræst Pia Søgaard velkommen, og »På Tave Bondes ager« i udvidet udgave sunget. Hovedtalen blev holdt af dr.theol. Martin Schwartz Lausten, der fortalte om, hvad man i nyere tid har fundet frem om Hans Tausen. Det var tydeligt, at det var en kapacitet på området, der her talte, og vi fik en klar fornemmelse af, hvad Hans Tausen med sit forfatterskab og sit virke kom til at betyde for reformationens gennemførelse.

Dermed sluttede en begivenhedsrig uge, hvor hele Birkende havde været med til at fejre Hans Tausen.

*En af de unge deltagere
fotograferet ved
mindetavlen på
korvæggen i Birkende
kirke. Tavlen ophængtes
i 1866 og er således det
ældste mindesmærke for
Hans Tausen i
Birkende.*